

Jasen Boko, producent festivala Marulićevi dani

Sasvim subjektivni pogled na „dogaćanje naroda“ povodom predstave *Naše nasilje i vaše nasilje* na 27. Marulićevim danima

Kad se jednom budu spominjali 27. Marulićevi dani nitko se neće sjetiti činjenice da je zagrebački HNK dominirao na festivalu kao malo kad u njegovoj povijesti bilo koje kazalište. Baš sve nagrade, uključujući i one publike i žirija Slobodne Dalmacije, - osim one za dramtizaciju, jer te kategorije u svoje dvije predstave nisu ni imali - otišle su njihovim predstavama *Tri zime* i *Ljudi od voska*. Malo će tko spomenuti i da su ovogodišnji Marulićevi dani bili rekordni u svojoj povijesti po prihodu od prodanih ulaznica, koji je bio dvostruko veći nego što je to bio slučaj u nekoliko proteklih godina.

Pričat će se, kao i obično, o Oliveru Frliću, čak ne o njegovoj predstavi *Naše nasilje i vaše nasilje*, koja je na dan izvođenja splitski HNK uvela u izvanredno stanje i po prvi put u povijesti u gledalište dovela interventnu policiju. Predstava je u svemu ovome najmanje važna. Od strane žirija nije ni spomenuta, dok je po glasovima publike osvojila tek peto mjesto od devet predstava, s ocjenom koja je ispod festivalskog prosjeka.

Ali, premda sam, ne samo kao producent festivala, načelno protivnik cirkusa koji se stvara oko kazališta, jer vjerujem da kazalište mora progovarati sa scene, a ne izvan nje, ovogodišnji će Marulićevi dani upravo zahvaljujući cijeloj popratnoj priči, sigurno ući u anale hrvatskog kazališta i to kao izrazito pozitivna činjenica. Zašto? Evo zašto...

Danima se pred Marulićeve dane *kuhalo* u medijima i na

Pričat će se, kao i obično, o Oliveru Frliću, čak ne o njegovoj predstavi *Naše nasilje i vaše nasilje*, koja je na dan izvođenja splitski HNK uvela u izvanredno stanje i po prvi put u povijesti u gledalište dovela interventnu policiju.

hrvatskoj desnici. Nekoliko dana prije festivala objavio se priopćenjem Nadbiskupski ordinarijat Splitsko-makarske nadbiskupije koji je uputio „vapaj i zov svima koji u Domovini (...) vode brigu o kulturnom i duhovnom odgoju i obrazovanju pojedinca i društva“. „Vapaj“ je upućen zbog predstave koja „vrijeđa vjerske i nacionalne osjećaje, kao i zdrav razum i koja iz najnižih pobuda vrijeđa Boga, čovjeka i naciju (...) zbog svoga blasfemičnog sadržaja“. Priopćenje se nastavlja riječima: „Kako ne biti razočaran kada se u gradu Marka Marulića - oca hrvatske književnosti i graditelja europske kulture, pisca duhovnih i moralnih djela koja veličaju Boga Stvoritelja i utjelovljenu ljubav Isusa Krista, pisca koji je bio poticaj učenim ljudima i kulturnim djelatnicima i nadahnuće svecima u misionarskom naviještanju Radosne vijesti, pod imenom tog istog velikana prikazuje predstava koja izvrgava ruglu lijepo i sveto?“

Ova predstava, koju, očekivano, baš nitko iz Ordinarijata nije uopće gledao, „izrugivanjem nanosi teški udarac mi-

Autorski projekt O. Frlića *Naše nasilje i vaše nasilje*

stičnom tijelu istoga Krista, to jest zajednici vjernika ovog grada i naše Domovine“.

Priopćenje je zaključeno molbom za „sve odgovorne da još jednom promotre prikladnost sadržaja u sklopu nacionalne kulturne manifestacije“. Vjernici se ovim priopćenjem „pozivaju na molitvu“, a tekst završava rečenicom kako treba „promovirati kulturu koja uzdiže i oslobađa, a ne vrijeđa i ponižava“.

Osobno, a ovaj tekst jest subjektivna priča o mom doživljaju cijele priče, pogodio me što mi nitko nije rekao da je mjesto izbornika Marulićevih dana umjesto Igora Ružića preuzeo Nadbiskupski ordinarijat Splitsko-makarske nadbiskupije i da to tijelo sada odlučuje o „prikladnosti sadržaja“ koji se smiju biti prikazani na najvećem hrvatskom kazališnom festivalu. Nisam znao ni da treba pitati Marka Marulića čije ime festival nosi, koje su predstave „dostojne“ njegovog imena, a koje to nisu. Zamolio sam tada u izjavi medijima Ordinarijat da Hrvatskom narodnom kazalištu dostavi poštansku adresu „oca hrvatske književno-

„Vapaje“ iz nadbiskupije da se predstava skine s Marulićevih dana vidim kao sasvim neumjesno miješanje Crkve u sekularni život i umjetnost

sti“ kako bismo ubuduće tražili njegovu suglasnost o „dostojnosti“ svake selektirane predstave.

Iako ljubiteljima kazališta vjerojatno ne trebam spominjati da nisam poklonik Frlićeve estetike, pa sam kao takav izrugivan u nekim njegovim produkcijama dospjevši na gaće glumice kao „ustaša“, uvijek ću braniti slobodu umjetničkog izražavanja, čak i kad se s nekim predstavama, knjigama ili umjetničkim slikama ne slažem. Frlićeve predstave, kao i mnoge knjige ili druge predstave možda vrijeđaju osjećaje nekih ljudi (vjernika), ali takvu situaciju mogu vrlo jednostavno izbjeći tako da ne gledaju ono što ih može uvrijediti. Pokušaje da se zabrane izvođenja ili objavljivanja nekih umjetničkih djela (čak i da ih nisu gledali ili čitali, nego se krivo interpretiraju i zloupotrebljavaju tračevi i prepričavanja) i dalje držim nedopustivim. Moje osjećaje, a i razum, vrijeđa, recimo, knjiga *Pedeset nijansi sive* pa nisam zbog toga ljudima pokušao zabraniti ulaz u knjižare.

Osobno, ni jednog trenutka u ovom se sukobu nisam

Osobno, ni jednog trenutka u ovom se sukobu nisam borio ZA Frliću, ali jesam za slobodu umjetnosti, a protiv nasilja i zabrana

borio ZA Frliću, ali jesam za slobodu umjetnosti, a protiv nasilja i zabrana. Ovo je, za mene, bila borba za poštivanje zakona: selektor je napravio svoj izbor, Vijeće festivala većinom ga je glasova prihvatilo i nakon toga program se morao realizirati; nitko više nema pravo zabranjivati pojedine predstave u programu.

„Vapaj“ iz nadbiskupije da se predstava skine s Marulićevih dana vidim kao sasvim neumjesno miješanje Crkve u sekularni život i umjetnost, ali me to priopćenje nije iznenadilo: posljednjih se godina Crkva u Hrvatskoj ionako sasvim neprimjereno svojoj ulozi u društvu miješa u baš svaku poru društvenog pa i umjetničkog života pa je ovako nešto bilo očekivano.

Ukratko, stavovi izraženi u pismu Ordinarijata vjerna su preslika srednjovjekovnog stava Katoličke crkve prema scenskoj umjetnosti kad su kazališne izvedbe bile zabranjene, osim u propagandne svrhe promicanja kršćanstva, a na kazalište se gledalo kao na „vražju aktivnost“. Višestruko ponavljanje fraza u priopćenju o ulozi kazališta u „duhovnom obrazovanju i odgoju i obrazovanju pojedinca i društva“ odražavaju upravo takvo stanje duha koji očito ne zna da uloga umjetnosti nije duhovno obrazovanje i odgoj nego umjetnički doživljaj i kreacija.

I danas mislim da molitvi nije mjesto u kazalištu pa sam, javno se suprotstavljajući stavovima iz priopćenja, vjernike koji sumnjaju da bi ih jedna kazališna predstava mogla uvrijediti, a anonimni sastavljač spisa od njih traži molitvu „suprotiva“ Frliću, savjetovao da umjesto u kazalište odu na misu, a umjetnost prepuste onima koji u nju vjeruju, bez obzira slažu li se s njenim pojedinim manifestacijama ili ne.

Znatno radikalnija u svojim napadima na predstavu bila je jedna od minornih splitskih pravaških stranaka za koju obično glasa uža obitelj. Ti su iskoristili predizborno vrijeme za izlazak iz medijske anonimnosti i objavili kako se Frlićeva predstava „neće održati“. Niz nesuvislih fraza ponavljan je po medijima, a zaključak je bio krajnje domoljuban i *kulturan*: „U puno težim vremenima smo stali u

obranu Splita i Domovine Hrvatske i bili spremni primiti metak u prsa za slobodu, demokraciju i nezavisnu Hrvatsku, a danas nam izdanci jugofašista opet prijetu i u naš grad Split pod krinkom imaginarnih sloboda dovode nešto što cijela Europa s gađenjem i gnušanjem odbacuje. Gaze nam i razaraju obitelji i sve pozitivne vrijednosti koje su prihvatljive jednom hrvatskom i mediteranskom gradu, što Split danas je.“

Pozdrav na kraju pamfleta glasio je: „Split ne smije pasti! Bog i Hrvat! Hrvatska Hrvatom!“, a sve u duhu kojem ni korienški pravopis nije dovoljno domoljuban. Jedna od njihovih lokalnih podružnica otkrila je i tko stoji iza ove predstave: „Potpuno je jasno tko stoji iza ove sramotne i blastfemijske predstave kao i da je to dio plana i programa Novog svjetskog poretka i Agende 21 koju su potpisale HDZ-ova i SDP-ova vlada.“ Pravaši su toliko dobro upućeni u organizaciju festivala da traže „neopozivu ostavku glavnog organizatora 'Marulićevih dana' Igora Ružića“.

I' đavlu, ko bi zna sve te funkcije...

Cijela priča u ovom segmentu neodoljivo podsjeća na ono što se prije 55 godina događalo oko Brešanovog Hamleta iz Mrduše Donje. Tada se, u trenutku kad je Hamlet trebao gostovati u Šibeniku, „grupa Dalmatinaca preživjelih boraca sa Sutjeske“ oglasila jednako prijetećim priopćenjem (pravopis njihov): „Ali zašto – i Brešan i Inesono i Zuppa i sva ta banda provokatora kojima je naša socijalistička revolucija postala zadnja rupa na svirali, revolucija kojoj podmiću klipove kad-god to mogu? Ali gospodo ne ćete proći, kao što svojevremeno reče La Pasijonarija, jer mi ćemo sad tražiti, ne samo da vam se ukine svaka dotacija već i da se to vaše osinje gnijzdo sasvim razjuri a Teatar ITD ukine. U tu svrhu spremni smo angažirati sve naše političke i kulturne forume, sve žive i mrtve borce da vam za uvijek stanu nogom na prijavu rep.“

Tada je predstava skinuta s repertoara, a Vjeran Zuppa je morao dati ostavku na mjesto ravnatelja &TD-a, da bi spasio preživljavanje toga kazališta.

55 godina kasnije ovi koji bi nagazili „prijavu rep“ onoga tko ne misli kao oni, osim ostavke selektora i ravnatelja Marulićevih dana tražili su i ostavku ministrice kulture. Nisu primijetili da se ona prije toga oglasila priopćenjem u kojem je zapravo osudila predstavu koja „vrijeda“ osjećaje vjernika. Upozorila je umjetnike da pri stvaranju umjet-

nosti treba imati na umu vjerske i nacionalne osjećaje, dodavši kasnije kako Frlić svojim provokacijama „traži i potiče vrlo ružnu reakciju“. Riječ je o na Balkanu dobro poznatoj priči kako su žene same krive za silovanja jer se izazovno odijevaju!

Prosvjednicima protiv Frlića jako je smetala navodna činjenica da glumica Nika Mišković u predstavi „iz vagine vadi hrvatsku zastavu“, koja se ponavljala u svakom pamfletu i izjavi, iako to ne odgovara istini. Zastava koja se pojavljuje, navodno iz njezine „unutrašnosti“, zastava je NDH, ne službena zastava Republike Hrvatske! Moj je dojam da je upravo vrijeđanje svetinje grupice bukača – zastave NDH, njima više smetalo nego da je riječ o zastavi države u kojoj žive, a koju po njima ionako vode predstavnici „Novog svjetskog poretka i Agende 21“ i u kojoj Židovi, Srbi, „pederi“ i njima slični slobodno šeuću.

Reakcija je bilo toliko, a glupost i neznanje rasuto po njima predložak su za urnebesnu satiru o stanju uma u Hrvatskoj.

No, nama u organizaciji Marulićevih dana, u tom trenutku priča nije bila nimalo zabavna. Danima smo bili u stalnom kontaktu s policijom, a saznali smo i da će, osim prosvjeda ispred teatra, u gledalište s kupljenim ulaznicama ući desetak onih s „povrijeđenim vjerskim osjećajima“ kako bi prekinuli predstavu. Bilo ih je, na sreću, lako prepoznati: kako im je GPS omogućio samo dolazak do teatra, ali ne i do blagajne, kroz jutro dana D na službeno smo port susretali ljude lako prepoznatljive fizionomije koji su tu pokušavali kupiti ulaznicu. Portal Sprdxduhovitose našalo kako policija istražuje tko je prosvjednicima odao lokaciju HNK! Dan u kazalištu zapravo je protekao u upoznavanju policije s kazališnim prolazima i razradi različitih varijanti prekida predstave, od kojih je najdrastičnija uključivala i mogućnost napada bukača na samu scenu i evakuacije glumaca s nje.

U 17 sati počeo je prosvjed ispred crkve Gospe od zdravlja s kojom HNK dijeli Trg Gaje Bulata, a na kojem su se redali „ugledni“ govornici. Dominirali su transparenti „mene ova predstava vrijeđa“, koje su nosila čak i manipulirana djeca, a na moje pitanje jesu li je gledali unisono su odgovorili da nisu, ali da ih vrijeđa i točka! Najviše je pozornosti na skupu pred crkvom i kazalištem privukao gradonačelnički kandidat Željko Kerum. On se na skupu pojavio s povelikim kri-

žem na prsima i podijelio medijima razne prijeteće izjave protiv predstave, nakon čega je, skinuvši križ, a dok je prosvjed još trajao, završio u glumačkom bifeu, bez križa, potpuno nezainteresiran za glume iz predstave *Naše nasilje i vaše nasilje* koji su se kretali kazalištem. U teatru apsurdna koji se taj dan događao u Splitu kao sasvim logična priča pokazala se činjenica da se spomenuta glumica Nika Mišković i „uvrijeđeni“ Kerum zapravo dobro poznaju: zajedno ih je jednom prilikom na Zrću privela policija zbog remećenja javnog reda i mira pa su noć proveli u pritvoru, sasvim sigurno ne razgovarajući o kazalištu. Ovu su mi priču oboje potvrdili, ali Nika je bila zauzeta šminkanjem pa se ovog uzbudljivog dana nije stigla pridružiti svom pritvorskom „kolegi“ na još jednoj čašici.

Pravi problemi počeli su u 19 sati, sat prije početka predstave kad su se pojavili nešto mračniji tipovi, koji su predvodili agresivnu grupu od stotinjak prosvjednika. Kako se bližio početak predstave tako su se oni približavali ulaznim vratima u kazalište pa publika koja je počela pristizati nije mogla doći do ulaza. U tom se trenutku pojavila interventna policija i stvorila uski koridor kroz koji se provala publika popraćena uvredama, među kojima su se najčešće čule četnik, komunjara, jugoslaven, a dame su ispraćene u kazalište naguravanjem i komplimentima tipa „četnička kurvo“.

Kako su me prosvjednici prepoznali dok sam se kretao na relaciji službeni – glavni ulaz i među njima jedan je za mnog viknuo „dubre“. Nevolja je što sam po prirodi (ne baš mudro) radoznao pa sam se vratio i upustio u raspravu s desetak prosvjednika. Kasnije će se u medijima pojaviti informacija kako sam napadnut i kako me spašavala policija, što nije istina. U svakom slučaju desetominutna rasprava završila je na moje iznenađenje isprikom onoga koji me nazvao „dubre“.

Cijela priča u ovom segmentu neodoljivo podsjeća na ono što se prije 55 godina događalo oko Brešanovog *Hamleta iz Mrduše Donje*. Tada se, u trenutku kad je Hamlet trebao gostovati u Šibeniku, „grupa Dalmatinaca preživjelih boraca sa Sutjeske“ oglasila jednako prijetećim priopćenjem

Među brojnim povcima pred kazalištem dva su dospjela na moju listu *greatestshit*. Jedna je zajapurena žena ponavljala "Štrijicu j.... ti mater", očito pobrkavši ime bivšeg intendanta i glumca te redatelja zbog kojeg su prosvjedovali. Ipak, na vrhu top liste te su večeri bili kulturološki krikovi: "Ne treba nam Frlijić, imamo mi svoju splitsku kulturu, j.... ti mater u usta."

glasnije od onih desetak bukača, koji su vjerojatno očekivali da publika prihvati njihovu pjesmu, ušutkavši ih na taj način. A onda je u gledalište ušla interventna policija, koja je pažljivo pratila situaciju u gledalištu i polako, bez nasilja izvela one koji su pokušali ometi održavanje javnog događaja. Kasnije sam pročitao kako su prosvjednici izjavili kako su oni "kulturno kupili karte" i da ne znaju zašto

Autorski projekt O. Frlijića *Naše nasilje i vaše nasilje*

Kad se publika konačno probila u kazalište i napunila dvoranu u posljednjem redu bilo je desetak ljudi, odreda u crnom, s transparentima. Njihova je namjera bila prekinuti predstavu kad počne, ali kako u kazalištu i nisu baš doma čim se oglasila najava predstave i molba da se isključe mobiteli, njih je ponijelo, nisu mogli odoljeti zovu baroknog okruženja i glasno su zapjevali *Zovi, samo zovi*, pokušavši animirati publiku da im se pridruži.

U tom se trenutku dogodio ključni trenutak Marulićevih dana: iz publike se spontano zaorila pjesma *Kad bi svi ljudi na svijetu*, pozitivna pjesma koja umjesto one koja zaziva "davanje života" i smrt, nudi sreću. "Dosta je bilo, jer suza već dosta se lilo..." Gledalište je zapjevalo puno

su izbačeni iz kazališta. Predstava je sa zakašnjenjem započela, i unatoč dojavi o bombi, koja je došla iz istog "laboratorija", uspješno je došla do kraja, čime je "drama" okončana.

Iako se kasnije u medijima pojavila tvrdnja o "tužnom trjumu primitivizma nad kulturom", nakon svega mislim da je istina upravo suprotna: ovo je bila snažna pobjeda kulture nad onima koji su pokušali zabraniti kazališnu predstavu na sve, nimalo kulturne načine.

U svjetskim i povijesnim okvirima ovo "događanje naroda" nije presedan. Moguće je u povijesti kazališta pronaći barem desetak sličnih slučajeva. Od "revolucionarne" premijere Beaumarchaisove *Figarove ženidbe* koja je pretho-

dila Francuskoj revoluciji, preko Hugoovog *Ruy Blasa* pa do *Kralja Ubuja*, da spomenem samo neke primjere.

U Splitu se ovaj put dogodilo nešto puno važnije od kazališne predstave koja je u svemu postala najmanje bitna. Naime, cijela priča nevjerojatno podsjeća na prekid predstave *Sveti Sava* u beogradskom Jugoslavenskom dramskom pozorištu 1990. I tada je, baš kao u Splitu, grupa onih „povrijeđenih vjerskih osjećaja“, samo suprotnog predznaka, prosvjedovala i ušla na predstavu pjevajući i ometajući predstavu na najgrublji mogući način. Tada je, međutim, tiha većina u kazalištu šutjela pognutih glava i predstava nikad nije održana. Ta svijest da mogu napraviti što god požele, a da im se nitko, ni policija ni većina u publici neće suprotstaviti, nagovijestila je teške godine rata u kojima su zaista radili što žele po Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, a da ih nitko nije mogao zaustaviti. Split na to nije pristao, 500 ljudi u gledalištu njihovoj se buci suprotstavilo pozitivnom pjesmom, a onda je intervenirala i policija na vrhunski profesionalan način, izvela ih iz kazališta i imali smo predstavu. Zapravo nije bitno o kakvoj se predstavi radilo, bitno je da se većina usudila podignuti svoj glas, što je šokiralo i ušutkalo bukače. Meni se to u društvenom smislu čini prvom ozbiljnom pobjedom demokracije nad nasilnicima u ovoj zemlji, koji se, zajedno s Crkvom, miješaju u baš sve pore društvenog života. Splitska publika odbila je slegnuti glavu, jasno je primjerom poručila „Nećete proći“. Poslana je snažna poruka da se ne smije šutjeti i da se takve nasilne pojave mogu zaustaviti na nenasilan način. Pokazali smo da ta tiha i uljudna većina u Hrvatskoj, koja želi pravnu državu, bolju Hrvatsku i pravo na vlastiti izbor, čak i kad se s njim ne slažu svi, može pobijediti. A u publici sigurno nisu bili ni četnici, ni jugoslaveni, ni četničke kurbe ni udbaši, ni sotone, kako su ih sve pred kazalištem vrijeđali. Nisu bili ni „mrzitelji svega hrvatskog“. Bili su to kao i drugi koji se suprotstavljaju ovakvoj Hrvatskoj koja se zalaže za „bolju prošlost“, ljudi koji žele Hrvatsku, ali ne bilo kakvu. Svi oni, svi mi, samo želimo živjeti u normalnoj, demokratskoj zemlji, u kojoj ne dominiraju sila i prijetnje i u kojoj se ne slavi najmrračniji dio hrvatske povijesti kad je vladao kvilinski režim temeljen na „rasnim zakonima“ koji je, počinio genocid i prodao i Split i cijelu Dalmaciju!

Sad, nakon što je ludilo prošlo najmanje su tri stvari koje me iskreno raduju.

Tolerantni Split pobijedio je ovaj put u Hrvatskom narodnom kazalištu pružajući otpor nasilju i strahu i treba zahvaliti svim tim ljudima koji su se usudili ustati i suprotstaviti se

Prvo, svi znamo izreku "došli divlji, potirali pitome", a kojoj često svjedočimo posljednjih godina. Bučna manjina često „uguši“ nenasilnu većinu. E pa ovaj put su ti pitomi svojim strpljenjem, odlučnošću, hrabrošću, čak i veselom pjesmom koja ne zaziva grobove pobijedili one druge koji su vrijeđali, prijetili, zazivali osvetu, čak i rat i koji su nevoljko morali priznati poraz.

Drugo, oni koji su došli u HNK, ne zbog Frlijića, nego kako bi pokazali da se ne boje i da podržavaju umjetničke slobode, čak i kad se možda ne slažu s onim o čemu se u predstavi radi, bili su brojniji od nasilne manjine. Ta je pred kazalištem zagađivala Split mržnjom, prijetnjama i elementarnim nepoznavanjem toga zbog čega se bune.

I treće, policija je izuzetno dobro obavila svoj posao, bila je nepristrana, organizirana, u službi reda i mira, bez podjele na "naše" i "njihove". Uklonili su iz kazališta one koji su ometali javni događaj i omogućili normalnu izvedbu, ma koliko siledžije spominjale Hrvatsku, svjesni da žive u zemlji u kojoj s hrvatskim imenom na usnama i rukom na srcu može legalno obavljati kriminalne radnje. Dosad se taj postupak rijetko sankcionirao, a reakcija policije ovaj put probudila mi je ponešto posustalu nadu u demokraciju i pravnu državu.

Nije ovo bila priča o Frlijiću ili jednoj predstavi, radilo se zapravo o borbi za slobodu izražavanja i vlastitog izbora, čak i kad se on suprotstavlja ideologiji koju se tolerira, a često i promovira iz vrha države.

Tolerantni Split pobijedio je ovaj put u Hrvatskom narodnom kazalištu pružajući otpor nasilju i strahu i treba zahvaliti svim tim ljudima koji su se usudili ustati i suprotstaviti se. Zbog toga će ovaj događaj ući ne samo u kazališnu povijest Hrvatske i za dvadeset godina svi oni sudionici s "naše" strane bit će sigurno na njega, još više nego sad, ponosni!